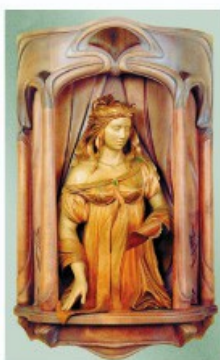

Mēbeles kā māksla

Laura Tabūna

Bieži vien standarti, noteikumi un normas mūsdienu cilvēka dzīvi regulē tik cieši, ka tā sāk šķist pelēka un vienmuļa kā konveijera skrūvīte. Taču to ir iespējams mainīt un visvieglāk sākt ar savu dzīves telpu, savu māju vai dzīvokli. Kāpēc iegādāties apnicīgas, rūpnieciski ražotas bezpersoniskas mēbeles, ja namā iespējams ienest pēc individuāla projekta izgatavotas lietas, kuru dzīvē, siltā aura radīs īpašu gaisotni. Mākslinieciskas koka mēbeles – kādas ir to iespējas?

Skulptūra nišā Jaunieta ar vēstuli, brīvais stils. Jurija Mošana mākslas studija

Darbnīcu piedāvājums

Mēbeles pēc individuāla pasūtījuma Latvijā izgatavo vairākas firmas, lielākās no kurām ir Rēliņš un Meistardarbnīca RA. Ekskluzīvu lietu izgatavošanā augstu meistarību sasniegusi Jurija Mošana mākslas studija, stabilu klientu loku ieguvušas firmas Egles mēbeļu dizains, Wood-Art un citas.

Darbnīcās tiek gatavotas ne tikai mēbeles un mēbeļu komplekti (viesistabām, kabinetiem, guļamistabām, virtuvēm), bet arī skulptūras, miniatūri skulptūrdarbi, bareljeji, kāpnes, kamīni, dažādi interjera priekšmeti: dekoratīvi paneļi, panno, aizslieņi, vāzes, apgaismes ķermeņi, spoguļi, lādītes un citas lietas. Priekšmetus rotā sarežģīti kokgriezumi, izsmalcināti raksti un tēli.

Tiek izmantoti dažādi stili – baroks (izveidojās un popularitāti ieguva XVII gadsimta II pusē), rokoko (XVIII gs. I pusē), klasicisms (XVIII gs. II pusē), federālais stils (XVIII un XIX gs. mija Amerikā), pavaldonības stils (XIX gs. sākums), viktoriānisms (XIX gs. beigās), jūgendstils (XIX–XX gs.) un citi. Dažās darbnīcās tiek eksperimentēti arī ar moderna un postmoderna stila mēbeļu izgatavošanu.

Katrs šādās darbnīcās izgatavots priekšmets ir unikāls, roku darba radīts – elektroinstrumenti tiek izmantoti tikai retumis koksnes sagatavošanas procesā. Neatkarīgi krāšņās un ekskluzīvas lietas joprojām tiek gatavotas ar pavisam vienkāršiem instrumentiem – tam izmanto kalnu, grebli, koka āmuriņu un ēveli.

Labu meistarību loks paplašinās

Meistardarbnīcas RA interjera māksliniece Maija Avota stāsta – lai kļūtu par koka mēbeļu meistarību, nepieciešama pirmām kārtām laba profesionālā vidējā līmeņa izglītība. Un, protams, nepieciešams talants, vēlme

un pieredze, jo ne katrs skolas beidzējs uzreiz var kļūt par meistarību. Parasti jaunie absolventi strādā vispirms kā mācekļi un zeļļi, lai pamazām paši sasniegtu to gribēšanas un varēšanas līmeni, kad iespējams sākt patstāvīgu darbu.

Kā norāda M. Avota, grūti spriest par to, cik labu meistarību ir Latvijā, taču šis loks patiešām paplašinās. Ja kādu laiku šķita, ka labu mēbeļu meistarību gandrīz vispār nav, tagad situācija ir uzlabojusies, ir izaugusi jauna meistarību paaudze, kas atver savas darbnīcas. Turklāt Latvijas tirgus ir neliels, bet laba meistarību slavu iespējams iekarot tikai pacieģīgā darbā.

Koka mēbeļu izgatavošanā ir iesaistīti dažādi meistari – galdnieks, kokgriezējs, bet nereti mazāka uzmanība tiek pievērsta apdares meistarībai. Taču šis aspekts ir ļoti svarīgs, jo nereti tieši no apdares atkarīgs, vai lieta tiks izcelta vai pazudināta. Visiem meistariem jābūt vienlīdz profesionāliem, komandā jāvalda savstarpējai uzticībai, lai iegūtu kvalitatīvu rezultātu.

M. Avota uzsver: “Labam meistaram nav noteikti jāzina viss – taču meistaram jāzina, ko nedrīkst. Labs meistars zinās savas robežas un zinās, kad jāmeklē cits speciālists konkrētā uzdevuma veikšanai. Tas attiecas gan uz vēsturiskajām, gan restaurētajām mēbelēm. Labs meistars nedarīs to, ko nepārzina. Ja meistars saka: es varu visu, ir vērts kļūt uzmanīgam. Īsts profesionālis ar lielu pieredzi, protams, spēs atrisināt ļoti daudzas situācijas, taču viņš nekad neapgalvos, ka var visu.”

Koka mēbeļu tirgus Latvijā

M. Avota paskaidro, ka ar rokām gatavotās mēbeles nav uzskatāmas par mazo sēriju vai pat vispār par sērijveida mēbeli. Tas vienmēr ir individuāls pasūtījums. Tomēr tirgus Latvijā nav pārāk plašs, ļoti daudzi izvēlas ārzemēs ražotās mēbeles. Daudz mazāk pircēju izvēlas Latvijā gatavotas mēbeles, tāpēc pagaidām Latvijas meistari tiek galā ar pasūtījumiem. Taču vērojama tendence, ka individuālās koka mēbeles kļūst aizvien populārākas un tuvākajās desmitgades šādi izstrādājumi varētu kļūt aizvien aktuālāki.

Saņemot mantojumā vai iegādājoties vēsturisku celtni, protams, būtu vēlams to atbilstīgi apmēbelēt, vispirms ar speciālistu konsultējoties par apdari, mēbeļu izvēli un citām attiecīgā stila niansēm. Daudzi to arī dara, piemēram, vēsturisko pieminekļu ēkās. Taču dažādu stilu iezīmes sastopamas arī ēkās, kas nav atzītas par pieminekļiem, un arī tās nevajadzētu ignorēt. Ir patīkami redzēt cilvēku, kas saudzīgi izturas pret jauniegūto īpašumu,

Skapis – vitrina. Jurija Mošana mākslas studija

tā vērtībā un, atrodot nianšes, kas liecina par vēsturiskā stila īpatnībām, cenšas tās nevis pazudināt, bet izcelt. Izveidot mūsdienu māju varēs vienmēr, taču individualitātes un vēsturiskās kvalitātes izcelšana ir ļoti būtiska.

Ir patīkami strādāt ar klientiem, kas apzinās, ka vēsture nav tikai putekļiem pārklāta pagātne un ka to iespējams organiski saistīt ar mūsdienu realitāti. Individuāli gatavotās koka mēbeles var lieliski izskatīties vienā istabā ar datoriem, video un audio tehniku. Pat izvēloties vēsturiskā stila lietas, nav jāmēģina slēpt, ka dzīvojam XXI gadsimtā.

Latvijā mākslinieciskās ievirzes joprojām nav konkretizējušās. Ja pasaulē tiek runāts par vienu vai otru modes vilni, kas aktualizējas noteiktā laika posmā, Latvijā vēlmes joprojām ir ļoti dažādas. Vēsturiski gan situācija veidojusies par labu jūgendstilam – Rīgā, sevišķi tās centra lielajos dzīvokļos, domīnē tieši šis stils, un klienti, kas ieguvuši dzīvokļus šajos namos, tiem izraugās atbilstīgas mēbeles. Taču tas nenozīmē, ka jūgendstils patlaban ir vismodernākais stils. Reizēm klienti vienkārši vēlas pasūtīt kaut ko greznu un individuālu, tad parasti tiek izraudzīts klasiskais virziens. Bet, ja klientam ir konkrēts interjers, kurā jau vērojamas kāda vēsturiskā stila iezīmes, vislabāk to saglabāt arī turpmāk. Līdz ar to pati ēka un telpa lielākoties nosaka izvēli.

Klientam ir jāsaprot, kas viņam nepieciešams – atsevišķa lieta vai vesela iekārta. "Visbiežāk klienti pie mums vēlas pasūtīt mēbeļu komplektu atsevišķās istabās, dzīvokļa vai pat visas ēkas iekārtošanai, ja, iekārtojoties jaunā mājoklī – vai tas būtu tikko uzcelts vai restaurēts, nepieciešamas visas mēbeles, un tieši šāds pasūtījumu veids Meistardarbnīcā RA ir populārākais. Ļoti bieži cilvēkiem nepieciešamas pat ne mēbeles, bet interjera izbūves. Ja telpas jau apmēbelētas, tad visbiežāk klientam vajadzīgs tikai viens atsevišķs priekšmets," stāsta M. Avota.

Mēbeļu izgatavošanai var izmantot dažādu koksni, viss atkarīgs no ieceres, vēlmēm un darba specifikas. Pirmām kārtām tiek noskaidrots, vai pasūtītājs vēlas cēlkoka mēbeles vai kādu vienkāršāku materiālu. Nav pamata uzskatīt, ka vienkāršāka koksne ir sliktāka par cēlkošu, vienīgi jāatrod katram materiālam piemērots apstrādes veids (tonēšana, beicēšana, krāsošana). Arī senos laikos pastāvēja abi virzieni, tika gatavotas gan krāsotas, gan cēlkoka mēbeles. Tāpēc katram koksnes veidam ir savs lietojums un specifika.

Vēlmes ir dažādas

Ir cilvēki, kas, pasūtot mēbeles, darbnīcā ierodas jau ar gatavu skici, piemēram, ja klienta rīcībā ir nokļuvusi vēsturiskais interjers, kam klienta ir dizaineru jau sagatavojusi piemērotas mēbeles. Tad atliek vienoties par iespējām, apdari, citām de-

taļām, un darbs var sākties. Ar šādiem klientiem ir viegli un patīkami strādāt, it sevišķi, ja izraudzītais virziens ir abpusēji pieņemams, stāsta M. Avota. Taču sastopami arī klienti, kas nezina gandrīz neko, vienīgais, ko viņi vēlas, – kaut kas individuāls un oriģināls. Tādā gadījumā klients parasti pilnībā uzticas dizaineram vai māksliniekam. Arī šajā gadījumā darbs soka raiti.

Trešā klientu grupa – cilvēki, kas kaut ko jau zina, bet nezina visu. Ar šo grupu darbs var kļūt visilglaicīgākais, kamēr tiek noskaidrotas visu iesaisīto pušu vēlmes un reālās iespējas. Patiesībā mūsdienu ir izpildāms praktiski viss – atliek vien noskaidrot labāko risinājumu, lai realizētu klienta ieceres. Šajā gadījumā mākslinieks var ieteikt uzlabojumus vai izmaiņas, un to saskaņošana, protams, prasa vairāk laika. Tādā gadījumā liela apjoma pasūtījumiem skici un plānu zīmēšana var prasīt pat vairākus mēnešus.

Par cenām ir grūti runāt, neredzot skices un apjomu, tāpēc koka mēbeļu izgatavošanas var izmaksāt no dažiem simtiem līdz vairākiem tūkstošiem latu. Tas atkarīgs gan no darbu apjoma, sarežģītības, arī koka sugas. Tāpēc klientam, kas izvēlas cēlkoka mēbeles, jāreķinās ar lielākām izmaksām, ja pirmo nozīmīgo maksājuma daļu veidos pats materiāls, skaidro M. Avota.

Ir dažādi veidi, kā klienti un meistari atrod viens otru. Latvijā nozīmīga ir meistara labā slava. Nereti labs darbs runā pats par sevi – koka mēbeles, kas izvietotas sabiedriskā vai citā pieejamā

Kāpnes no bērza, jūgendstils. Jurijs Mošāns mākslas studija

No viesistabas Inesse, jūgendstils. Jurijs Mošāns mākslas studija

No viesistabas Inesse, jūgendstils. Jurijs Mošāns mākslas studija

telpā, bez vārdiem liecina par iespējamo rezultātu. Nozīmīgas ir arī lielās mēbeļu izstādes, kas ļauj klientam orientēties piedāvājumā un saskaņot to ar savām vēlmēm.

Koka mēbeļu kopšana

M. Avota piebilst, ka būtiska ir pareiza koka mēbeļu kopšana. Ārzemju klienti tam pievērš lielu uzmanību, viņi grib zināt, kā kopt mēbeles un kādas garantijas viņi var iegūt. Latvijas klientiem tas bieži pat neienāk prātā. Taču, piemēram, restaurējot vecas mēbeles, bieži tiek lietotas lakas, kas gatavotas pēc senām receptēm, taču tās necieš mitrumu un karstumu. Uzliekot uz šādi apstrādāta galdiņa karstas kafijas tasi vai uzlejot alkoholu, virsmu var sabojāt. Protams, senās mēbeles var mēģināt saudzēt, taču ikdienā lietojamām labāk izmantot mūsdienīgas matētas lakas, kas ne tikai lieliski izskatīsies un nesabojās mēbeles izskatu, bet arī ļaus mēbeles lietotājiem justies ērtāk. Šis ierosinājums parasti tiek akceptēts, jo mēbele tomēr kalpo cilvēkam, nevis otrādi. Skaidrs, ka māja nav muzejs, tāpēc aktīvi lietotas virsmas, kas nonāk saskarsmē ar rokām vai karstiem priekšmetiem, vajadzētu apstrādāt, lai palielinātu to izturīgumu.

Taču jebkura mēbele prasa saudzīgu attieksmi. Koka mēbeļu kopšanai ir pieejami dažādi līdzekļi, un darbnīcā, kur mēbele izgatavota, klientam varēs ieteikt vispiemērotākos aizsardzības un tīrīšanas. Tajā pašā darbnīcā mēbēli, ja radīsies vajadzība, pēc laika varēs atjaunot. Ir pat iespējams noslēgt līgumu par mēbeles apkopšanu, ar kuru izgatavotājs tiek pilnvarots rūpēties par mēbeles labā izskata saglabāšanu.

Meistara pieredze

Agris Godiņš, viens no Wood-Art topošajiem meistariem, izglītību ieguvis Rīgas amatniecības vi-

dusskolā. Pirms tam, beidzot 9. klasi, viņam vēl nebija skaidri izvirzītas prioritātes. Nejausi uzzinājis par amatniecības vidusskolu, viņš nolēma mācīties tur. Viņam izdevās iestāties, un ceļš uz meistariību varēja sākties.

Agra iegūtās profesijas nosaukums – stila mēbeļu izgatavotājs, skolā tiek apgūta gan tēlniecība, gan kokgriezšana. Mācību ilgums agrāk bija pieci gadi, bet tagad tas samazināts līdz četriem gadiem.

Kā pirmo, kas nepieciešams, lai kļūtu par labu meistaru, A. Godiņš uzskata lielu pacietību. Tikpat svarīgi, lai šis darbs nebūtu tikai naudas pelnīšana, bet arī hobijs. Protams, nepieciešams talants. Taču labu darbinieku šajā jomā trūkst – liela daļa aizbrauc strādāt uz Īriju, Angliju un citām valstīm. Reizēm arī Latvijas meistari saņem pasūtījumus no ārzemēm, taču lielākoties pasūtītāji ir tepat no Latvijas.

Pacietība meistara darbā patiešām ir svarīga, jo mēbeles izgatavošanas laiks var būt ļoti atšķirīgs atkarībā no konkrētā priekšmeta un materiāla. Piemēram, vienas konsoles izgatavošana prasīja sešas dienas, bet A. Godiņa diplomdarbs – grezns galds – tika gatavots četrus piecus mēnešus. Firmās gan līdzīgus priekšmetus izgatavo īsākā laikā, jo Agris mēbēli gatavoja no koka blūķa, kas pašrocīgi tika šķelts un kaltēts. Kokmateriālu apstrāde aizņem daudz laika, tāpēc darbnīcās tiek izmantots sagatavots kokmateriāls, ko sazāģējušas īpašas mašīnas. Protams, mēbeles var gatavot arī no dažādiem citiem materiāliem: lamināta, finierētas un citas.

Stāstot par darba procesu, A. Godiņš norāda, ka parasti klients ierodas uz darbnīcu ar savu rāsējumu vai to izdara mākslinieks. Pēc tā tiek veikts aprēķins par nepieciešamo materiālu, darbu un izmaksām. Kad panākta vienošanās par šīm detaļām, pasūtījums tiek nodots meistaram, kurš izgatavo priekšmetus tieši tādos, kādus tos vēlēties pasūtītājs.

Taču pasūtījumu klāsts ir pietiekami daudzveidīgs – A. Godiņš gatavojis gan dažādas mēbeles, gan kāpnis un citus priekšmetus. Beidzamajā laikā visbiežāk gatavotas durvis, un Agris atzīst, ka ir labi apguvis šo darbu. Taču vismīļākie viņam ir smalki un ekskluzīvi izstrādājumi, kuru izgatavošana prasa laiku un izveicību. Vislielākais izaicinājums, protams, ir mēbeles, kuru rotāšanai bagātīgi izmantoti kokgriezumi, vijumi un tēli, radot neparastas un iespaidīgas lietas.

Taču biežāk tiek gatavotas mūsdienīgas mēbeles, jo senlaicīgu lietu tirgus Latvijā nav plašs un ne visi tādās var atļauties. Turpretim modernas mēbeles ir lētākas, un tās iespējams izgatavot īsākā laikā.

Agris atzīst, ka klientu un meistaru attiecības veidojas dažādi. Daļa klientu paši atrod meistarus, citus atved paziņas. Taču, lai sāktu patstāvīgu biznesu, diemžēl nepietiek ar labām kokgriezēja

Skapja dekors.
Agris Godiņš

Galds. Agra Godiņa
diplomdarbs

ieņemam – vajadzīgas arī zināšanas biznesā un mārketingā, tāpēc septembrī Agris sācis studijas šo zināšanu papildināšanai.

Atklāt koka dvēseli

Jurijs Mošāns ir Latvijas Amatniecības kameras meistars un koka tēlnieks. Viņa meistardarbnīcā top dažādi smalki priekšmeti, un tas ir saprotams, jo kādreiz Jurijs sapņoja kļūt par ķirurgu. Taču reiz, ieraugot koka pannu, viņš piepēši nolēmis to pa-beigt. Viņš paņēmis rokā kaltu, lai to vairs nenolīktu. Šādu izvēli noteica arī praktiski apsvērumi – viņa gatavotos koka pannu ar Rīgas skatiem labprāt iegādājās ārzemnieki. Tāpēc Jurijs nolēma, ka tas kļūs par viņa galveno nodarbošanos. Viņš bija gatavs nopietni strādāt. Gatavs arī tam, ka pirmos desmit gadus meklēs klientus, bet pēc tam tie meklēs viņu.

Laika gaitā auga arī mērogi – no viena galda līdz darbnīcai un sapnī par studiju kā namu. J. Mošāna darbi rotā privātkolekcijas ne tikai Latvijā, bet arī Krievijā, Norvēģijā, Francijā, Vācijā, Austrālijā un Kanādā. Ar viņa izstrādājumiem ir greznotas privātmājas, biroji un pat katedrāle.

Raksturojot savu darba stila īpatnības, viņš norāda, ka viņa koncepcija atšķiras no lielajos uzņēmumos praktizētās. Tur katrs meistars paveic savu darba daļu, bet J. Mošāna mākslas studijā katrs veido savu priekšmetu no sākuma līdz beigām. Tādējādi darbs pie mēbeļiem neatgādina ražošanas procesu, bet kļūst par īstu meistarību. Maza firma var pastāvēt, tikai veidojot patiešām ekskluzīvas lietas un izturoties pret tām ar vislielāko rūpību. Jurijs uzsver: "Mēs tirgus konkurencē varam izdzīvot tikai tad, ja par mūsu mērķi kļūst aizvien ekskluzīvākas, elegantākas, smalkākas, dizainiski un tehniski sarežģītākas mēbeles, kas apvieno dažādus paņēmienus un materiālus mākslinieciski perfekti izstrādātā lietā. Tikai tā mazas firmas izstrādājumi kļūst konkurentiem neatkarīgi un neizdevīgi. Lielām firmām ir vieglāk gatavot 50 vienādus krēslus, bet man gribas gatavot vienu – toties tādu, ar kuru varēs lepoties vēl bērni un mazbērni."

Jurijs nav ieguvis profesionālu izglītību izraudzītajā jomā, taču atzīst, ka izaugsme un mācību process nekad nebeidzas un arī pagaidām neijūtas sasniedzis savu iespēju robežas. Atīstoties un mācoties patstāvīgi, iespējams izvairīties no kanoniem un brīvi eksperimentēt, atraisot radošo domāšanu un oriģinalitāti. "Īsts meistars ir tas, kas apzinās, ka mācās," atzīst Jurijs. Tas viņam šķiet galvenais visā – gan gatavojot mēbeles, gan veidojot skulptūras, kas ir Jurijs lielākā aizrašanās.

Arī meklējot darbiniekus, oficiālu izglītību J. Mošānam neuzskata par galveno – svarīgāka ir vēlme mācīties, strādāt, arī spēja mīlēt koku un pašu dzīvi, kas savā daudzveidībā iedvesmo ar katru dienu. "Vajadzīgs mirzums acīs," smejas Jurijs.

Meistars atzīstas, ka viņš nekad negatavotu vienu un to pašu priekšmetu otro reizi, un tam ir vairāki iemesli – ne tikai iespējamā klientu neapmierinātība, bet arī tas nebūtu interesanti. "Varētu teikt, ka mans moto ir – izturēties pret mēbeļiem kā pret mākslu," viņš stāsta. Jurijs nenoliedz, ka strādā lēni, nesteidzoties, mēbeļu iekārtas izgatavošana var prasīt pat gadu. Taču klienti ir gatavi gaidīt, jo zina, ka rezultāts nelīdzināsies nekam, ko iespējams iegādāties mēbeļu veikalos vai pēc katalogiem. Daļu priekšmetu J. Mošāns gatavo pēc klientu pasūtījuma, citus – pēc savām iecerēm. Darbā viņam ir svarīga formas, dekora un funkciju vienotība, ne velti bieži tiek gatavoti jūgendstila priekšmeti, kuros skaistais un ērtais ir nesaraucjami saistīti.

Meistars uzskata, ka no katra koka iespējams pagatavot tikai vienu priekšmetu un meistaram jābūt pietiekami jutīgam, lai atklātu koka dvēseli. Ne velti dažreiz darbs neveicas, lai arī šķiet, ka viss iecerēts pareizi. Bet kāds piepēš misēklis atklāj jaunas iespējas un citu risinājumu. Kā atzīst J. Mošāns – koks nav vienkāršs materiāls, tas ir nestabils un sagādā pārsteigumus. Kokam piemīt īpaša enerģija – tas var uzmundrināt, nogurdināt, mazināt sāpes. Tāpēc tik svarīga ir gaisotne mājā, kurai tiek gatavota skulptūra, dekors vai mēbele. Ne velti Jurijs uzskata, ka klienta mājas apskate ir ļoti svarīga – reizēm, tikai tur uzturoties, iespējams saprast, kas klientam patiešām vajadzīgs. Iespējams, tas ir tikai viens, toties perfekts priekšmets. ☒

Kamīns vēlinā baroka stilā. Jurijs Mošāna mākslas studija

Gulta. Jurijs Mošāna mākslas studija

Raksta tapšanā konsultēja:

Jurijs Mošāns (Jurijs Mošāna mākslas studija), **Maija Avota** (Meistardarbnīca RA), **Agris Godiņš** (Wood-Art)